

VOCALIA DE SENDERS

TRESCANT PEL SUD DE CATALUNYA

Refugi de Caro - Santuari de Pinós (GR 171)

*'Les muntanyes uneixen,
els homes divideixen'*

2ª Etapa

Paüls – Barranc de la Fonteta (Gandesa)

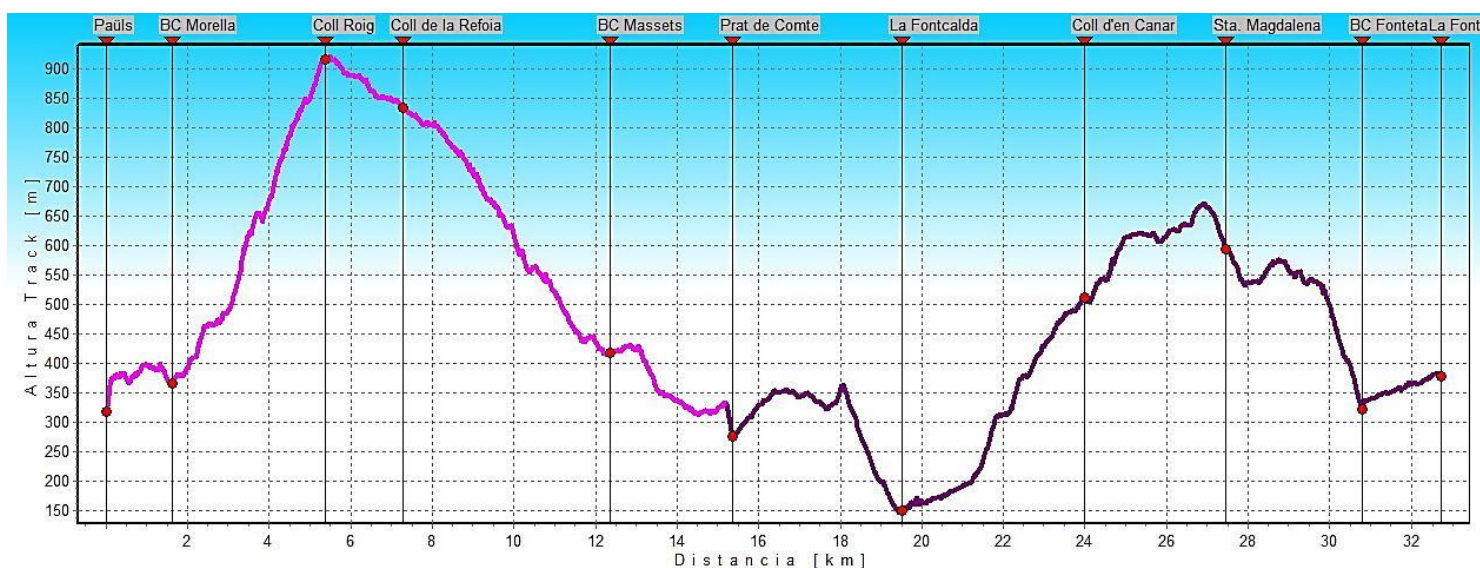
(30,050 km)

00,000	PAÜLS (350 mts.) ⇒ Som a la plaça de l'Ajuntament de Paüls, punt de confluència amb el GR 7. Travessem el poble pujant en direcció a la serra del Montsagre de Paüls.
01,150	Bifurcació ⇒ Es deixen algunes pistes secundàries a mà dreta. Més endavant, trobem un pal indicador i seguim recte per la pista principal. Travessem el Barranc de Morella.
02,660	Racó del Tormosalt (500 mts.) ⇒ Després de creuar el barranc, arribem al coll de Tormosalt, un espadat de roca d'un colorit extraordinari; el GR va de pla pel peu del baumat.
04,540	Font de Montsagre (Pal indicador) (840 mts.) ⇒ Travessem el barranc de les Fonts i anem pujant per la serra del Montsagre fins al Pla de Montsagre. Als peus del camí, hi trobem la font del Montsagre (pal indicador), amb molta aigua.
05,130	Coll de les Moles (940 mts.) ⇒ Passem per la bassa del Coll Roig i pel Coll de les Moles. Des d'aquest punt, tenim una gran panoràmica a l'esquerra del Tossal d'Engrilló, les Punes de Llambrars i dels Raus, i a la dreta, la Mola Grossa.
06,820	Coll de la Refoia (870 mts.) ⇒ El GR 171 davalla ara lleugerament a buscar el coll de la Refoia i el gran Pla de la Refoia.
09,310	Coves d'en Sauves (540 mts.) ⇒ Després d'una forta baixada, trobem les Coves d'en Sauves a l'esquerra del camí.
11,120	Mas de Passamonte (380 mts.) ⇒ Travessem la vall dels Masets, amb alguns masos enrunats. A l'esquerra trobem les runes del mas de Passamonte, i a la dreta el mas del Molí.
11,690	Collet d'en Roc (400 mts.) ⇒ El GR travessa pel mig d'uns camps de conreu i passem pel collet d'en Roc, ja en clara direcció a la carretera de Tortosa i al poble de Prat de Comte.
14,280	PRAT DE COMTE (370 mts.) ⇒ Travessem la carretera de Tortosa i, pel carrer de Xerta, entrem al poble de Prat de Comte, ja a la comarca de la Terra Alta, al nord-est dels Ports de Beseit. El poble està enlairat a l'esquerra del barranc dels Corralassos. La seva església parroquial és dedicada a Sant Bartomeu. Sortim de la vila pel carrer Josep Major.
15,100	Carretera T-361 ⇒ Deixem el cementiri a l'esquerra i travessem la carretera T-361, de Prat de Comte a l'antiga estació.
17,070	Coll de la Salve (380 mts.) ⇒ Passem pel coll de la Salve, el GR segueix el camí vell, on hi ha el pas de la via del tren de la RENFE de Val de Zafán, actualment abandonat.
18,540	Ermita i Balneari de la Fontcalda (180 mts.) ⇒ Creuem el riu Canaleta per un pont i arribem al Santuari de la Fontcalda, amb el seu balneari. Al peu del riu Canaleta trobem la deu d'aigua calenta minero-medicinal que donà nom a l'indret; l'aigua neix a 32 graus, la font es coneix popularment amb el nom de la "Font dels Xorros". El santuari està documentat des del segle XIV quan l'ordre dels Trinitaris va fundar-hi una comunitat monàstica; l'església actual fou construïda l'any 1753. El GR segueix pel fons d'un espectacular engorjat per on discorre el riu Canaleta, és l'anomenat Estret de Canaleta,
19,340	Aiguabarreig de la vall del Frare (250 mts.) ⇒ Arribem a l'aiguabarreig de la Vall del Frare amb el riu Canaleta. El GR comença a remuntar la vall del Frare cap a la serra de Pàndols. Al fons podem veure les Agulles de Bot.
22,810	Coll d'en Canar (500 mts.) ⇒ Arribem a la carretera de la Fonteta-Fontcalda i es travessa el Coll d'en Canar. A partir d'aquí, el GR travessa per unes balconades espectaculars de la serra de Pàndols.

24,550	Serra de Pàndols (620 mts.) ⇒ El GR 171 s'enfila cap a la serra de Pàndols. Prop d'un collet, el GR segueix de balconada sobre l'espectacular tallat de la serra.
25,780	Punta Alta (monument a la Pau) (705 mts.) ⇒ A la dreta del sender, trobem la derivació que en quatre minuts ens mena a la cota 705 de la serra de Pàndols, on trobarem el Monument a la Pau aixecat en honor dels que van lluitar a la batalla de l'Ebre. Des d'aquest important mirador, es pot gaudir d'interessants vistes dels pobles que s'estenen al sud, com el Pinell de Brai o Prat de Comte. És un espai natural protegit que el GR recorre de cap a cap per la seva carena de dents.
26,350	Santa Magdalena (600 mts.) ⇒ El sender davalla un xic i, per unes escales, arribem a Santa Magdalena, zona d'esbarjo amb barbacoes i una font. Seguidament, passem pel collet de la Salve, on hi ha una imatge de la Mare de Déu.
28,530	Bifurcació (700 mts.) ⇒ El sender volta per damunt la capçalera de la vall Closa i gira a la dreta. Som al llom de la serra de Pàndols i comencem a davallar cap a l'Obaga de la Teuleria.
29,850	Barranc de la Fonteta (Pal indicador) (350 mts.) ⇒ Bifurcació. És el punt de confluència amb la variant GR 171-3 que es dirigeix a Gandesa. En aquest punt abandonem el GR 171, que continua recte, en direcció nord, passant sota a carretera C-235, i prenem la variant 171-3 en direcció a la Fonteta. Als 200 metres, sortim a la carretera.
30,050	CARRETERA C-235 DE BENIFALLET A GANDESA (360 mts.) ⇒ Assolim finalment la carretera C-235. En aquest punt, ens recollirà l'autocar. Final de la segona etapa del GR 171.
DADES	Distància: 30,050 km Desnivells acumulats: + 1.405 m / - 1.335 m Dificultat: ***

Serra de Pàndols

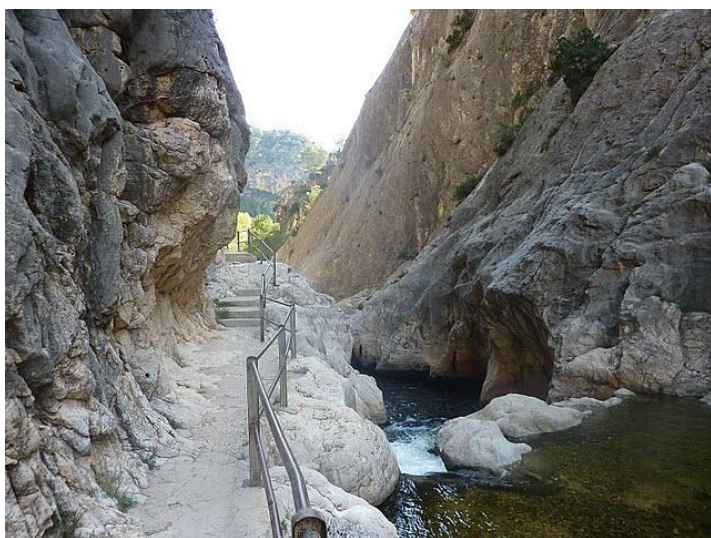
TRESCANT PEL SUD DE CATALUNYA

Refugi de Caro - Santuari de Pinós (GR 171)

2a etapa. Paüls – La Fonteta (Gandesa) (30,050 kms)

Diumenge, dia 9 d'octubre

Som a la plaça de l'Ajuntament de Paüls (350 m), punt de confluència amb el GR 7. Travessem el poble pujant en direcció a la serra del *Montsagre de Paüls*. Deixem algunes pistes secundàries i creuem els barrancs del *Morellà* i de les *Glòries*. El GR passa pel coll de *Tormosalt*, i va pla pel peu del baumat, l'anomenat *Racó de Tormosalt* (500 m), un espadat de roca d'un colorit extraordinari. Travessem el *barranc de les Fonts* i anem pujant per la serra del Montsagre de

La Fontcalda

Paüls fins al *Pla de Montsagre* (840 m). Als peus del camí, hi trobem la font del Montsagre (pal indicador), amb molta aigua. Més amunt, passem per la bassa del *Coll Roig* (910 m), i pel *Coll de les Moles* (940 m). Des d'aquest punt, tenim una gran panoràmica a l'esquerra del *Tossal d'Engrilló*, enfront les *Puntes de Llambrars* i *dels Raus*, a la dreta la *Mola Grossa*, i a l'esquerra el Montsagre.

El GR 171 davalla ara lleugerament a buscar el *coll de la Refoia* (870 m) i el gran *Pla de la Refoia* (800 m). Més endavant, després d'una forta baixada, trobem les *Coves d'en Sauves* a l'esquerra del camí. Travessem la vall dels *Masets*, amb alguns masos enrunats. A l'esquerra trobem les runes del mas de *Passamonte*, i a la dreta el mas del *Molí*. Seguidament, el GR travessa pel mig d'uns camps de conreu i passem pel collet *d'en Roc* (400 m). Travessem la carretera de Tortosa i, pel carrer de Xerta, entrem al poble

de *Prat de Comte* (370 m), ja a la comarca de la Terra Alta, al nord-est dels Ports de Beseit. El poble està enlairat a l'esquerra del barranc dels *Corralassos*. La seva església parroquial és dedicada a Sant Bartomeu.

Sortim de Prat de Comte pel carrer Josep Major. Deixem el cementiri a l'esquerra del camí i travessem la carretera T-361, de Prat de Comte a l'antiga estació. Passem pel *Coll de la Salve* (380 m), el GR segueix el camí vell, on hi ha el pas de la via del tren de la RENFE de *Val de Zafán*, actualment abandonat. Creuem el riu *Canaleta* per un pont i arribem al *Santuari de la Fontcalda* (180 m), amb el seu balneari. Al peu del riu Canaleta trobem la deu d'aigua calenta minero-medicinal que donà nom a l'indret; l'aigua neix a 32 graus, la font es coneix popularment amb el nom de la "*Font dels Xorros*". El santuari està documentat des del segle XIV quan l'ordre dels Trinitaris va fundar-hi una comunitat monàstica; l'església actual fou construïda l'any 1753, d'estil neoclàssic, d'una sola nau amb volta de canó, petit creuer, cúpula i cimborri. El GR segueix pel fons d'un espectacular engorjat per on discorre el riu Canaleta, és l'anomenat *Estret de Canaleta*, al fons podem veure les *Agulles de Bot*. Més endavant, arribem a l'aiguabarreig de la *Vall del Frare* amb el riu Canaleta. El GR comença a remuntar la vall del Frare cap a la serra de *Pàndols*. Arribem a la carretera de la *Fonteta-Fontcalda* i es travessa el *Coll d'en Canar* (500 m).

A partir d'aquí, el GR travessa per unes balconades

Monument a la Pau, serra de Pàndols

espectaculars de la serra de Pàndols. Prop d'un collet, el GR segueix de balconada sobre l'espectacular tallat de la serra. A la dreta del sender, trobem la derivació que en quatre minuts ens menarà a la cota 705 de la serra de Pàndols, on trobarem el *Monument a la Pau* aixecat en honor dels que van lluitar a la batalla de l'Ebre. Des d'aquest important mirador, es pot gaudir d'interessants vistes dels pobles que s'estenen al sud, com el *Pinell de Brai* o Prat de Comte. Actualment, és un espai natural protegit que el GR 171 recorre de cap a cap per la seva carena de dents que apunten al cel. El sender davalla un xic i, per unes escales, arribarem a *Santa Magdalena* (600 m), zona d'esbarjo amb barbacoes i una font. Seguidament, passarem pel *collet de la Salve*, on hi ha una imatge de la Mare de Déu. Som al llom de la serra de Pàndols i comencem a davallar cap a l'*Obaga de la Teuleria*. Poc abans d'arribar a la carretera C-235 de Gandesa a Tortosa, trobem una bifurcació, punt de confluència amb la variant GR 171-3 que es dirigeix a Gandesa. En aquest punt, abandonem el GR 171 i seguim per la variant en direcció a Gandesa, que en poc menys d'un quilòmetre ens durà fins a l'àrea de pícnic *La Fonteta*, bonica i acurada arbreda, al peu de la majestuosa serra de Pàndols, molt ben arranjada, amb taules de pedra, focs per cuinar, bona aigua i aixopluc. Aquest indret amb aigua de molt bona qualitat i arran de l'abastiment a Gandesa se la bateja amb el nom de *Font de la Salut*, però la tradició ha conservat el nom de Fonteta. Aquí ens recolliran els autocars. Final de la segona etapa del GR 171.

Serra de Pàndols, muntanyes d'una batalla

Pocs enfrontaments han tingut lloc al nostre país com fou la batalla de l'Ebre. El juliol de 1938, l'Exèrcit Popular de la República decideix llençar una ofensiva sorpresa sobre les tropes de Franco per tal de fer recular l'amenaça que s'albirava sobre Catalunya, l'únic territori per on es podien rebre subministres per continuar la guerra. Les tropes feixistes, situades a la línia Noguera Pallaresa – Segre – Ebre esperaven rebre l'ordre d'atacar per ocupar la resta del territori català i assestar el cop definitiu contra la República. Amb inferioritat de mitjans, amb escàs ajut internacional i afrontant un terreny complex, les tropes republicanes travessen el riu Ebre per diversos punts, on la Terra Alta fou un dels principals escenaris dels combats.

La Terra Alta és una comarca muntanyosa, on destaquen serres com Pàndols o Cavalls, i on moltes de les altures de la comarca són avui en dia el darrer testimoni dels durs enfrontaments que hi tingueren lloc. Les persones que van viure la guerra desapareixeran, però les muntanyes de la batalla romandran en el territori per mostrar a les futures generacions l'escenari on es produïren uns fets que cal no oblidar.

Situada entre la serra de Cavalls i la d'Espina, la serra de Pàndols manté l'orientació NE-SW de la primera, s'integra en l'esquenall de la Terra Alta que domina el curs de l'Ebre en el pas de Barrufemes. Està formada per calcàries liàsiques (amb nuclis triàsics) delimitades per dues falles paral·leles que cavalquen damunt l'Oligocè que inicia la Depressió de l'Ebre.

Malgrat la seva altitud moderada (707 m al puig Cavalier, al sud de Gandesa), la serra de Pàndols és abrupta i tallada per barrancs profunds, tributaris del riu Canaleta, que entre Bot i Prat de Comte s'escorre cap al pas de Barrufemes. El ferrocarril (ara en desús) de Tortosa a Alcanís aprofita aquesta vall, mentre que les carreteres contornegen la serra des del Pinell de Brai, encarat a l'Ebre. L'abruptesa d'aquest relleu a frec de l'Ebre ha motivat accidents aeris freqüents amb avions de poca autonomia.

La serra de Pàndols, ocupada els primers dies de l'ofensiva republicana a l'Ebre (25-27 de juliol de 1938) per la II divisió del V cos comandat per Líster, fou l'escenari de la primera gran contraofensiva dels exèrcits de Franco en la batalla. La 4 divisió de Navarra (general Alonso Vega) ajudada per la 84 Divisió (coronel Galera) n'intentà, a partir del dia 10 d'agost, la recuperació, però, en uns combats d'extraordinària duresa, la II divisió republicana substituïda el 14 d'agost per la 35 divisió Internacional (del XV cos) pogué aturar l'intent, donat per fracassat el dia 15. Segons fonts franquistes, hi hagué unes 5.000 baixes republicanes i unes 3.000 de pròpies. Posteriorment, la caiguda de la serra de Cavalls el 30-31 d'octubre obligà el comandament republicà a ordenar l'evacuació de Pàndols, en perill d'encerclament. La cota 705, també coneguda com la Punta Alta, es converteix en un espai clau de la batalla. Des de la seva privilegiada situació es podien controlar i batre la resta de cotes que l'envolten. La seva ubicació, als contraforts de la serralada, fa possible el control de la vall, del nucli del Pinell de Brai i de part de la serra de Cavalls, amb el vèrtex de Sant Marc com a punta més propera.

Els intents de conquerir aquest punt, la cota 705, per part de les forces franquistes reïxen la nit del 13 d'agost, després d'un cop de mà afortunat i d'un alt cost en vides humanes. Totes les temptatives de les forces republicanes per a reconquerir la posició foren inútils. Però el fet de no ocupar les cotes 609, 641 i 666 féu fracassar l'ofensiva franquista en aquest punt i continuar-la per altres sectors del front. El 25 de juliol les forces republicanes que havien passat el riu pel sector de Ginestar ocupen les principals alçades de la serra de Pàndols, cosa que els permetia amenaçar les poblacions de Prat de Comte, Bot i Gandesa. Tot i aquest avantatge, és impossible ocupar cap de les tres poblacions. A primers d'agost, l'exèrcit franquista es preparava per a desallotjar els republicans de Pàndols i allunyar així el perill que suposa pel seu front. Durant 10 dies, entre el 9 i el 19 d'agost, es va combatre cota per cota, en condicions gairebé impossibles, sense aigua ni camins per on avançar. Les forces franquistes aconsegueixen a la fi allunyar els republicans de Gandesa i de la resta de poblacions, però no els expulsaren definitivament de la serra, on les forces republicanes hi romandrien fins al 3 de novembre, tot just abans de la seva retirada definitiva a l'altre cantó de l'Ebre.